

زندانیان و مسأله مشارکت

نتایج یک تحقیق*

غلامعباس توسلی

استاد دانشکده علوم اجتماعی

دانشگاه تهران

چکیده

تلاش ما در این مقاله که قسمتی از کار میدانی طرح را منعکس می‌کند، بررسی ویژگیهای زندان و زندانیان و بررسی رابطه مشارکت و جرم در مورد آنان بوده است. جامعه آماری شامل زندانیان (غیر سیاسی) در زندانهای قصر، اوین و زندان زنان شهربانی بوده است. ابتدا پرونده‌های موجود در دسترس که به حدود ۱۲۵۱ می‌رسید به لحاظ مشخصات عمومی زندانیان بررسی و طبقه بندی شد که ۱۰۴۲ مورد مرد و ۲۰۹ مورد زن بودند. نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک بر حسب شماره پرونده صورت گرفت و با ۲۰ درصد (۱۹۷ تن مردان و ۴۹ تن زنان) مصاحبه حضوری به عمل آمد.

در نتایج این تحقیقات علاوه بر برخی ویژگیها و مشخصات زندانیان در ایران که عمدتاً مرد، مجرد، جوان و مهاجر هستند، میزان روابط اجتماعی آنها در خانواده، مدرسه، سوابق تحصیلی و درجه مشارکت آنان در امور زندان بر حسب سابقه زندانی و نوع جرم مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت.

واژگان کلیدی: مشارکت اجتماعی، آسیب اجتماعی، زندان، زندانی،

جرم، روابط اجتماعی، خانواده.

*-مقاله حاضر بخشی از یک تحقیق وسیع‌تر است زیر عنوان: «آسیبها و انحرافات اجتماعی و رابطه آن با مشارکت اجتماعی» که

در بخش تحقیقات شهری و کار و صنعت مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران انجام پذیرفته و گزارش آن در سال

مقدمه

محکومیت و بازداشت مرحله نهایی فرآیندی است که با شروع جرم فاصله نسبتاً زیادی دارد، از یکسو تعداد زندان و زندانی در یک کشور نشانه میزان حجم جرم زایی و نیز حساسیتی است که جامعه نسبت به جرایم مختلف از خود نشان می‌دهد، از سوی دیگر زندان علی‌الاصول مرکز سنگین‌ترین و جدی‌ترین بزهکاریهایی است که برخی مرتکب می‌شوند و پس از طی مراحل قانونی، تشکیل پرونده، حضور در دادگاههای کیفری و دادرها، محکوم می‌شوند و مدتی در زندان می‌مانند و دوران محکومیت خود را سپری می‌کنند. کاهش و افزایش نسبی زندانی به جمعیت یک کشور منعکس کننده نوسانهای ادواری جرم زایی در یک جامعه معین است. به هر حال پرسش ما این بود که چه کسانی بیشتر در زندان به سر می‌برند، ویژگیهای شخصی، خانوادگی، شغلی و اجتماعی آنان چیست؟ به علاوه این بخش از آسیبهای اجتماعی چه رابطه‌ای با میزان مشارکت اجتماعی افراد دارد، یا این رابطه را چگونه می‌توان باز شناخت؟

پیشینه تحقیق: جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل آمارها و اطلاعات مربوط به جرایم در کشورهای اروپایی و ایالات متحده آمریکا از سابقه به نسبت طولانی برخوردار است. کتله^۱ (۱۸۷۴-۱۷۹۶) دانشمند بلژیکی، در قرن نوزدهم، برای نخستین بار، آمار جرایم سالهای ۳۰ - ۱۸۲۶ فرانسه را بررسی و با هم مقایسه کرد و در سال ۱۸۳۵ نتایج تحقیقات خود را انتشار داد (دانش، ۱۳۶۹، ص ۳۳ تا ۳۵). او تأثیر عوامل مختلف را در وقوع انواع جرایم ارائه کرد. (دانش، همچنین در سال ۱۸۳۰ آلفونزو دوگان دول^۲ آماربزهکاران رادر ژنو (سوئیس) منتشر کرد (دانش، ۱۳۶۹، ص ۱۴، ستوده، ۱۳۷۳). از آن زمان به بعد آمار جرایم در کشورهای مختلف مغرب زمین همواره مورد استفاده جرم‌شناسان و جامعه‌شناسان قرار گرفته و در مورد آنها مطالعات تطبیقی و موردی فراوان صورت گرفته است (ویتفیلد، ۱۹۸۸)^۳. در کشور ما گردآوری آمار مربوط به جرایم از سابقه طولانی برخوردار نیست. با تصویب قانون تشکیلات قضایی در سال ۱۳۰۷ هجری شمسی دایره‌ای به نام «احصائیه» ایجاد شد. اما اطلاعات آماری تهیه شده در این قسمت

1- Adolph Quetlet

2-A.d. Gondoll

3-Withfield

در اختیار نیست. در سال ۱۳۳۳ قسمت احصائیه به یک اداره آمار و رویه قضایی تبدیل شد، لیکن چندی بعد، قسمت احصائیه از اداره آمار و رویه قضایی جدا گردید و فعالیت مستقل خود را مجدداً آغاز کرد. در سال ۱۳۳۶ آمارگیری در تصادفات جاده‌ها تحت نظارت شهربانی و در سال ۱۳۴۶ توسط پلیس راه ژاندارمری آغاز شد.

اکنون وزارت دادگستری، سازمان زندانها، نیروهای انتظامی، پزشکی قانونی و برخی سازمانها و کانونهای دیگر که به نحوی با جرایم در ارتباط هستند در جهت جمع آوری و انتشار آمارهای کیفی فعالیت دارند.

مرکز آمار ایران نیز، با انتشار سالنامه آماری، فصلی از این نشریه را به آمارهای مربوط به امور قضایی اختصاص داده است. اما در طی سالهای انتشار «سالنامه آماری» و به هر علت تغییراتی در نحوه ارائه آمارها صورت گرفته است، لذا بیشتر در اینجا از آمارهای قضایی و کیفی وزارت دادگستری و نیروی انتظامی استفاده شده است.

به هر حال آمارهای مربوط به جرایم، به سبب نفس بزهکاری که در واقع شکستن هنجارهای معمول یا قوانین رسمی جامعه است، پیوسته حالت مخفی و غیر علنی داشته و دسترسی به آن با اشکالاتی روبرو بوده است. (پیناتل، ۱۳۵۱)

هرگز نمی‌توان بدون احتیاطهای لازم و تعریف مشخص، این آمارها را به کارگرفت و مورد استفاده قرار داد. بخصوص که تهیه آمار از جرایم حقیقی به زمان و مکان خاص ارتباط دارد، هم از این رو تعداد مجرمان و انواع جرم جنبه تقریبی و تخمین پیدا می‌کند؛ بنابراین دارای ارزش نسبی است. به علاوه آمارهای منتشر شده با تعداد واقعی جرم در سال مورد نظر مطابقت پیدا نمی‌کند و تداخل زمانی در مورد تعداد متهمان و مجرمان و محکومان امری عادی است. علی‌رغم ایرادهای متعددی که بر این آمارها وارد شده است؛ تنها اطلاعات در دسترس همین آمارهاست که می‌توان برخی نقایص آن را در تهران با نمونه‌گیری‌هایی جانبی تا حدی کاهش داد چه این آمارها از ضروریترین اطلاعات در تجزیه و تحلیل آسیبهای اجتماعی است.

و اما در مورد زندانیان و مطالعاتی که در این مورد صورت گرفته است، باید اذعان کرد که چنین مطالعاتی که حاوی دقت و صراحت لازم باشد، اندک است. از یکسو با آمارها و اطلاعاتی سر و کار داریم که از همان منابع مورد بحث گرفته شده است و در کتب آسیب شناسی و جرم شناسی بدان اشارت رفته است و غالب آنها مربوط به دهه‌های گذشته است و حاوی همانگونه

نارساییها و نقایص است و یا آمارهای مربوط به سایر کشورها را منعکس می‌سازد. از جمله می‌توان بعضی کتب آسیب‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی و انحرافات که در سالهای اخیر منتشر شده است، نام برد. (ستوده، ۱۳۷۳، اسلامی ندوشن، ۱۳۶۹، اورنگ، ۱۳۷۰) از تحقیقاتی که در دهه ۱۳۶۰ در ایران صورت گرفته و بیشتر مربوط به وضعیت زندان و زندانیان است، دو مجموعه تحقیق که زیر نظر آقای مهندس عباس عبدی انجام گرفته، منتشر شده است: اول مسائل اجتماعی قتل در ایران، (انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۶۷) و دوم کتاب تأثیر زندان بر زندانی، آسیب‌شناسی اجتماعی، (انتشارات نور، ۱۳۷۱). در تألیف اخیر چند تن از محققان جامعه‌شناسی از جمله مهران سهراب زاده (زندان مردان) و سمیرا کلهر (زندان زنان) دخالت داشته‌اند و فصلهای سوم و چهارم کتاب تأثیر زندان بر زندانی را نگاشته‌اند. در مجموع این تحقیق جامع و با ارزش شاید تنها عنوانی است که در سالهای اخیر منتشر شده و حاصل تحقیق مستقیم در زندان است. اما چون انتشار آن با تأخیر (در سال ۱۳۷۱) صورت گرفته، از این رو نتوانسته است به طور مستقیم مورد استفاده در تحقیق حاضر قرار گیرد. سایر منابع اغلب مربوط به اعتیاد و مواد مخدر است و به زندانیان مربوط نمی‌شود. با این همه بجاست از تحقیقی که زیر عنوان «بررسی وضعیت اجتماعی - اقتصادی بزهکاران و تأثیر آن بر ادامه بزهکاریها» در دانشگاه مشهد انجام گرفته است یاد کنیم. همچنین چند رساله کارشناسی ارشد و تعدادی همایشها در نسخ محدود موجود است که فرصت بحث از آنها در این مقاله نیست.

دیدگاههای نظری

در پژوهش اصلی، نظریه‌ها و دیدگاههایی که پشتوانه این تحقیق بوده است با تفصیل و با ذکر جزئیات مورد بحث قرار گرفته است. از آنجا که در این مقاله تأکید بر ارائه نتایج بخشی از تحقیق است که در مورد زندانیان انجام گرفته است و جای بحث مفصل نیست، تنها به چند دیدگاه که راهنمای تحقیق بوده و مورد استفاده قرار گرفته است، به اختصار اشاره می‌شود:

قدر مسلم این است که بررسی جامعه‌شناسی آسیب‌شناسی اجتماعی، نیاز به طرح نظریه‌های مربوط به کج رفتاری دارد. (دانش ۱۳۶۹، پینایل ۱۳۵۱). از نظر ما گستره و سرچشمه کج رفتاریها، ساخت روابط اجتماعی و میزان مشارکت واقعی افراد و گروهها در فرهنگ جامعه و خرده فرهنگهای گروهی است. توزیع نابرابر منابع اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و عوامل

ساختاری دیگر نظیر فشار جمعیت و رشد بی رویه شهرنشینی نیز می‌تواند بنیان ناهماهنگیهای بزهکار را با گروه مشخص کند. انزوای اجتماعی، بیگانگی و ناهنجاریهای اجتماعی می‌تواند آسیبهای اجتماعی را افزایش دهد و برعکس مشارکت و صور گوناگون آن مانند همیاری، همکاری، همبستگی و پذیرش و تأیید از سوی دیگران می‌تواند به کاهش میزان جرایم کمک کند (توسلی، ۱۳۷۲، فصل اول). این فرضیه اصلی تحقیق است که می‌توان آن را روان‌شناسی اجتماعی بزهکاری نامید، ماهیت و فراگرد کج رفتاری به عنوان یک مجموعه به هم پیوسته نیازمند شناخت تأثیر همه عوامل فردی و اجتماعی است که با یکدیگر در ارتباط و همبستگی هستند. جامعه‌شناسان معتقدند که در هر فرهنگی هنجارهای خاصی مورد قبول است و به اعتبار این هنجارها رفتار افراد سنجیده و ارزش گذاری می‌شود. ویژگیهای شخصی فرد کج رو هر چه باشد، رفتارهای او وابسته به فرهنگی است که بدان تعلق دارد. از این رو بدون شناخت معیارهای اصلی و ارزشهای فرهنگی جامعه و میزان همبستگی و پیوند فرد با حوزه نفوذ فرهنگی جامعه، درک علل و عوامل مؤثر در کج رفتاریها میسر نیست. هنگامی که جامعه دچار تعدد ارزشها می‌شود و یا حالت بی‌سامان (آنومیک) پیدا می‌کند، ناموزونی و عدم تطابق رفتار افراد با هنجارهای جامعه رو به فزونی می‌گذارد. در این نظریه فشار ساختاری که بر الگوهای رفتار فرهنگی و هنجارهای نهادی شده مورد نظر مرتن متکی است و رابطه میان ساختار نهادی شده و بی‌هنجاری را مورد توجه قرار می‌دهد، می‌تواند به درک بهتر رشد آسیبها و انحرافهای اجتماعی کمک می‌کند و گرایش به کاهش میزان مشارکت اجتماعی را روشن سازد. در نظریه انتقال فرهنگی، عمل ناهنجار همانند عمل بهنجار از طریق ارتباطات اجتماعی محیط نزدیک فرد آموخته و منتقل می‌شود و مشابه جریان یادگیری عمل بهنجار است.

نظریه کنترل اجتماعی در صورتی که از دیدگاه امیل دورکیم مورد توجه قرار گیرد تأثیر همبستگیهای اجتماعی و ادغام فرد در گروههای مختلف پیرامون او را که به کنترل روحی و رفتاری او منجر می‌شود، مد نظر قرار می‌دهد. در این دیدگاه انحراف نتیجه شکست و ناکامی کنترل اجتماعی و معیارهای گروه است (ستوده، ۱۳۷۳، عبدی، ۱۳۷۱).

نظریه برچسب بر نسبی بودن انحراف تأکید می‌کند، بدین معنی که فرد زمانی منحرف نامیده می‌شود که برچسب «انحرافی» به او زده شود. دیدگاههای دیگری مانند نظریه بیگانگی

زیمین^۱، نظریه کنش متقابل نمادی و امثال آن نیز می تواند به تبیین موضوع کمک کند. اما تنها در اینجا بردو نظریه: تأثیر همبستگی اجتماعی (دورکیم) و نظریه فشار ساختاری (مرتن) تأکید کرده ایم.

روش پژوهش

این پژوهش که وقت زیادی صرف آن شده، نیاز به رفت و آمد و کسب اجازه و تماس با حدود ۲۵۰ نفر زندانیان عادی داشته و در حقیقت محور تحقیقات و بررسیهای میدانی ما را تشکیل می دهد و مشتمل بر طی دو مرحله بوده است:

۱- در مرحله نخست حدود ۱۲۵۰ پرونده در دسترس از میان پروندههای موجود در زندان قصر و زندان زنان انتخاب و ویژگیهای کلی زندانیان، از قبیل سن، جنس، شغل و نوع جرم و غیره از آنها استخراج شده است. از میان پروندهها حدود ۵۵۰ پرونده نسبتاً کامل و بقیه پروندهها ناقص بوده اند. برخی از ویژگیهای زندانی از این پرونده استخراج و بر اساس جنس و سن و نوع جرم طبقه بندی شده است.

۲- در مرحله دوم از میان این تعداد حدود ۲۰ درصد از صاحبان پروندهها، که حداکثر طیف ویژگیهای نمونه گیری را شامل می شده و از میان زنان و مردان زندانی به صورت تصادفی نظام یافته اند، انتخاب و با آنها مصاحبه به عمل آمده است.

در نهایت با ۴۹ تن از زنان و ۱۹۷ تن از مردان زندانی پرسشنامه مربوط، طی مصاحبه حضوری، پر شده است. آنچه در این مقاله ارائه می شود ویژگیهای کلی زندانیان بر اساس مشخصات پروندههای مذکور در بخش اول و در بخش دوم نتایج پرسشنامه ای است که به صورت نمونه گیری با زندانیان پر شده و به وسیله رایانه استخراج و با استفاده از شیوه Spss تجزیه و تحلیل شده است. در این بخش هدف آن بوده است که ویژگیهای زندانی با علاقه به مشارکت و عدم مشارکت و میزان و نوع آن (با تعریف خاصی که از مشارکت و عدم مشارکت داشته ایم) در ارتباط قرار گیرد. در این بخش نیز رابطه مجرم و نوع جرم با دوستان، خانواده، علاقه به مشارکت در محافل مذهبی و هماهنگی و همنوایی با برخی ارزشهای اجتماعی و دینی

مطرح و در هر مورد معنی دار بودن روابط سنجیده شده و تا حدود زیادی فرضیه تحقیق اثبات شده است، اما در بسیاری از موارد نیز رابطه از معنی داری برخوردار نبوده است.

۲) ویژگیهای شخصی و خانوادگی زندانیان

بر حسب بررسیهای موجود، نسبت جوانان در بین زندانیان خیلی بیش از میانسال و سنین بالاست و این توزیع سنی بین زنان و مردان تفاوت محسوسی ندارد، چنانکه جدولهای مربوط نشان می دهد سنین بین ۲۰ تا ۳۰ سال جرم خیزترین سنین می باشد و در مرتبه بعد سنین ۳۱ تا ۴۰ سالگی است. به طور کلی بیش از ۷۵ درصد مجرمان زندانی بین ۲۰ تا ۴۰ سالگی قرار دارند و بیش از ۸۰ درصد زیر ۴۰ سال و تنها کمتر از ۲۰ درصد بالاتر از ۴۰ قرار دارند.

تفاوت بر حسب جنس

به لحاظ تفاوت جنسی مشخص است که نسبت مردان زندانی خیلی بیش از زنان است، به طوری که از ۱۲۷۷ پرونده بررسی شده، به طور تصادفی، ۱۰۶۸ نفر مرد و ۲۰۹ نفر زن بوده اند یعنی ۸۳/۶ درصد مرد و ۱۶/۴ درصد دیگر را زنان تشکیل می داده اند. این نسبت در نمونه گیریهای پس از توزیع به صورت ۸۰/۱ مرد و ۱۹/۹ زن توزیع شده اند. توزیع زندانیان بر حسب زن و مرد بدین معناست که در حالی که در جامعه وسیعتر نسبت زنان و مردان تقریباً مساوی است، اما نسبت بیشتری از مردان که در این نمونه به چهار برابر زنان زندانی می رسد، در زندان می باشند. به عبارت دیگر احتمال بروز مجرمیت و جرایمی که به زندان منجر می شود، در بین مردان خیلی بیش از زنان است که شاید به دلیل ارتباطات بیشتر اجتماعی و شغلی و فعالیت باشد.

وضع تأهل

به لحاظ مجرد و تأهل، در حالی که در مجموع ۴۱/۶ درصد مجرمان مجرد و ۵۸/۴ درصد آنها متأهل بوده اند، از میان مردان ۴۱/۷ درصد مجرد و از میان زنان تنها ۸/۱ درصد مجرد بوده اند و نزدیک به ۹۲ درصد آنها متأهل بوده اند و معلوم است که مجرمیت زنان بعد از دوره تأهل و وارد شدن به جامعه افزایش چشمگیری دارد. همچنین می توان این افزایش را به دلیل

پایین بودن سن ازدواج زنان دانست. به هر حال نسبت زنان زندانی زیر ۲۰ سال تنها ۳/۸ کل زنان زندانی را تشکیل می‌داد و سنین ۲۰ تا ۴۰ سال حدود ۷۰ درصد. با این همه نسبت زنان زندانی در سنین بالای ۴۰ سال خیلی بیش از مردان است و به بیش از ۲۶ درصد می‌رسد، در حالی که نسبت مردان در این سنین کمتر از ۱۷ درصد است.

به لحاظ شغل، اکثریت مردان زندانی دارای شغل آزاد و زنان زندانی خانه‌دار بوده‌اند. در ردیفهای بعدی کارگران، بیکاران، کارمندان و سایرین قرار داشته‌اند. و به لحاظ محل تولد زندانی ۴۰/۷ درصد داخل تهران ۵۳/۹ درصد متولد شهرستانها و ۵/۴ درصد خارج از کشور بوده‌اند (مانند افغانها و غیره). روشن است که اکثریت زندانیان را مهاجران تشکیل می‌دهند که این نسبت در مورد کرج، به چند برابر می‌رسد.

به لحاظ تحصیلات، بیش از ۵۰ درصد این زندانیان بیسواد بوده یا در حد ابتدایی سواد داشته‌اند، ۴۵ درصد دیگر تا دیپلمه و حدود ۴ درصد بالای دیپلمه بوده‌اند. در میان زنان زندانی این سطح تحصیلات باز هم پایینتر است، به طوری که ۵۵ درصد آنها بی سواد و ۹۶ درصد کمتر از سطح ابتدایی و حدود ۴ درصد در سطح متوسطه و پایینتر بوده‌اند.

درباره نوع جرم، هر چند طیف جرایم بسیار وسیع است، اما نوع جرایم زنان بسیار کمتر از مردان است، به طوری که دو جرم عمده زندانیان زن اعتیاد (۷۸ درصد) و اعمال منافی عفت (۸/۳ درصد) بوده است و جرایمی از قبیل مبادرت به قاچاق، سرقت، جعل، قتل و سایر کمتر از ۱۵ درصد جرایم زنان را تشکیل داده است. در مورد مردان، سرقت و قاچاق (جمعاً ۳۶ درصد) حداکثر نسبت مجرمان را تشکیل می‌دهد و بقیه جرایم مانند اعتیاد، کلاهبرداری، قتل، میزان کمتری را نشان می‌دهد.

۳) جستجوی همبستگی و رابطه متغیرها

الف - سن و نوع جرم

برای بررسی رابطه بین نوع مجرمیت و سن، متغیر مستقل با توجه به وضعیت جامعه آماری به دو مقوله زیر ۲۵ سال (جوان) و بالای ۲۵ سال (مسن) تقسیم شده است. جدول زیر رابطه بین متغیر مستقل و متغیر وابسته را نشان می‌دهد:

جدول ۱. رابطه نوع جرایم با سن

انواع جرم	زیر ۲۵ سال		بالای ۲۵ سال		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
دعوا	۷	۶/۱	۵	۳/۸	۱۲	۴/۹
چک بی محل	-	-	۱۸	۱۳/۸	۱۸	۷/۴
قتل	۱۲	۱۰/۵	۷	۵/۴	۱۹	۷/۸
اعتیاد	۱۳	۱۱/۴	۲۹	۲۲/۳	۴۲	۱۷/۲
قاچاق	۳	۲/۶	۱۷	۱۳/۱	۲۰	۸/۲
منکرات	۱۱	۹/۶	۸	۶/۲	۱۹	۷/۸
کلاهبرداری	۵	۴/۴	۵	۳/۸	۱۰	۴/۱
سرقت	۶۳	۵۵/۳	۴۱	۳۱/۵	۱۴	۴۲/۶
جمع	۱۱۴	۱۰۰	۱۳۰	۱۰۰	۲۴۴	۱۰۰

$v=0/403$

$x^2=39/7$

sig=۰۰۰

$p>%.99/9$

همان طور که جدول فوق نشان می‌دهد توزیع جرایم بین افراد جوان و مسن با یکدیگر تفاوت دارد. بیشترین تفاوت‌های سنی در جرایم سرقت (۲۳/۸ درصد)، چک بی محل (۱۳/۸ درصد)، اعتیاد (۱۰/۹ درصد) و قاچاق (۱۰/۵ درصد) دیده می‌شود. نسبت سرقت در بین جوانان بیشتر و نسبت چک بی محل، اعتیاد و قاچاق در بین افراد بالای ۲۵ سال بیشتر می‌باشد. این به آن معناست که در بین سایر جرایم از نظر گرایش‌های گروه‌های سنی مختلف تفاوت‌های معنی داری وجود ندارد، و هر گروه سنی دارای گرایش‌های مشابهی است. (احمدی ۱۳۷۱، توسلی ۶۶-۱۳۶۵).

ب - رابطه میان جنسیت و نوع جرم

در حالی که در جامعه وسیعتر نسبت زنان و مردان تقریباً مساوی است، نسبت بیشتری از مردان به دلیل مجرمیت در زندان هستند و یا به عبارت دیگر احتمال بروز مجرمیت در بین مردان بیشتر است.

رابطه جنسیت به عنوان متغیر مستقل، با سه متغیر وابسته نوع جرم، سابقه دار بودن و

مدت محکومیت چگونه است؟

جدول ۲. رابطه بین نوع جرم و جنسیت

انواع جرایم	مرد (درصد)	زن (درصد)	جمع (درصد)
ضرب و جرح و دعوا	۱۲ / ۶/۲	-	۱۲ / ۴/۹
چک بی محل و جعل چک	۱۶ / ۸/۲	۲ / ۴/۱	۱۸ / ۷/۴
قتل	۱۵ / ۷/۷	۴ / ۸/۲	۱۹ / ۷/۸
اعتیاد	۲۱ / ۱۰/۸	۲۱ / ۴۲/۹	۴۲ / ۱۷/۲
قاچاق (مشروب و مواد مخدر)	۸ / ۴/۱	۱۲ / ۲۴/۵	۲۰ / ۴/۱
منکرات (اعمال منافی عفت)	۱۲ / ۶/۲	۷ / ۱۴/۳	۱۹ / ۷/۸
کلاهبرداری	۹ / ۴/۶	۱ / ۲	۱۰ / ۴/۱
سرقه	۱۰۲ / ۵۲/۳	۲ / ۴/۱	۱۰۴ / ۴۲
جمع	۱۹۵ / ۱۰۰	۴۹ / ۱۰۰	۲۴۴ / ۱۰۰

$$x^2=72$$

$$\text{sig}=0.000$$

$$p>0.99/9$$

جدول فوق نشان می دهد که توزیع جرایم در بین مردان و زنان یکسان نیست، انواع جرایم

مهم (بالای ۱۰ درصد) در بین زنان و مردان به ترتیب زیر است:

جدول شماره ۳

ترتیب	مردان نوع جرم درصد	زنان نوع جرم درصد
۱	سرقه ۵۲/۳	اعتیاد ۴۲/۹
۲	اعتیاد ۱۰/۸	قاچاق ۲۴/۵
۳	-	منکرات ۱۴/۳

مطابق جدول بالا جرایم مربوط به سرقه در بین مردان مجرم بسیار بالاست و بعد از آن جرم اعتیاد قرار دارد. در بین زنان اعتیاد شایعتر است و بعد از آن جرایمی چون قاچاق و منکرات قرار دارند. اعتیاد در بین زنان و مردان جرم رایجی است. بین سابقه دار بودن و جنسیت رابطه ای وجود ندارد، یعنی مردان و زنان مزبور به یک میزان دارای سابقه ارتکاب جرم می باشند. مدت محکومیت در بین زنان بیشتر از مردان است. رابطه بین محکومیت و جنسیت در جدول زیر

نشان داده شده است :

جدول شماره ۴

مدت محکومیت	مرد	زن
تا یکسال	۴۰/۵	۹/۴
بین ۱ تا ۱۰ سال	۴۳/۲	۵۶/۳
بالتر از ۱۰ سال	۱۶/۲	۳۴/۳
جمع	۱۰۰	۱۰۰

$$p > .99 \quad T = 0/367 \quad x^2 = 9/27 \quad sig = 0.097 \quad v = 0/366$$

در حالی که ۴۰/۵ درصد از مردان مجرم دارای مدت محکومیت تا یکسال هستند ، این نسبت بین زنان ۹/۴ درصد است . به عبارت دیگر حدود ۹۰ درصد از زنان مجرم دارای مدت محکومیت بیش از یکسال بوده‌اند. این بدان معناست که از نظر معیارهای حقوقی در جامعه آماری شدت مجرمیت در بین زنان بیش از مردان بوده است .

ج - وضع تأهل

مطابق این جدول نسبت بیشتری از مجرمان، متأهل هستند . (تفاوت ۱۶/۸ درصد). توزیع وضعیت تأهل در بین زنان و مردان مجرم با یکدیگر تفاوت دارد:

جدول ۵ . وضعیت تأهل زنان و مردان

وضعیت تأهل	مرد	زن	جمع
مجرد	۴۱/۷ درصد	۸/۱ درصد	۴۱/۶ درصد
متأهل	۵۸/۳ درصد	۹۱/۹ درصد	۵۸/۶ درصد
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

مطابق جدول فوق بیش از ۹۰ درصد از زنان مجرم متأهل می‌باشند ، در حالی که نسبت مجردان در بین مردان بیشتر است (تفاوت ۳۳/۶ درصد).

از دو جدول مذکور می‌توان نتیجه گرفت که :

- میزان مجرمیت در بین متأهلان بیش از مجردان است (تفاوت ۱۶/۸ درصد).

- در بین مجردان، مردان بیش از زنان در معرض مجرمیت می‌باشند (تفاوت ۳۳/۶ درصد).

- در بین متاهلان، زنان بیش از مردان در معرض مجرمیت می باشند (تفاوت ۳۳/۶ درصد).

جدول ۶. توزیع انواع جرایم در بین متاهلان و مجردان

مجردان		متاهلان		انواع جرم
تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۹	۹	۳	۲/۱	دعوا
۲	۲	۱۶	۱۱/۲	چک بی محل
۹	۹	۱۰	۷	قتل
۸	۸	۳۴	۲۳/۸	اعتیاد
۱	۱	۱۹	۱۳/۳	قاچاق
۸	۸	۱۱	۷/۷	منکرات
۴	۴	۶	۴/۲	کلاهبرداری
۵۹	۵۹	۴۴	۳۰/۸	سرقت
۱۰۰	۱۰۰	۱۴۳	۱۰۰	جمع

$$V=۰/۴۲۰$$

$$X^2=۴۳/۰۳$$

$$\text{sig}=۰۰۰۰$$

$$P>۰/۹۹/۹$$

مطابق جدول بالا جرایمی چون قتل، منکرات و کلاهبرداری به یک میزان بین متاهلان و مجردان رخ داده است، ولی سایر جرایم در بین متاهلان و مجردان توزیع یکسانی ندارند. مطابق این جدول دعوا و سرقت در بین مجردان و جرایم صدور چک بی محل، اعتیاد و قاچاق مواد مخدر و مشروبات الکلی در بین متاهلان بیشتر رخ داده است.

جدول ۷. تفاوت درصد انواع جرایم

تفاوت درصد	مقوله با فراوانی بیشتر	انواع جرم
۶/۹	مجردان	دعوا
۹/۲	متاهلان	چک بی محل
۱۵/۸	متاهلان	اعتیاد
۱۲/۳	متاهلان	قاچاق
۲۸/۲	مجردان	سرقت

در بین انواع جرایم مزبور، به ویژه تفاوت جرایمی چون اعتیاد، قاچاق و سرقت در بین مقولات متغیر مستقل بیشتر است، به نحوی که اعتیاد و قاچاق در بین متأهلان و سرقت در بین مجردان بیشتر می‌باشد.

در مجموع می‌توان نتیجه گرفت که توزیع انواع جرایم به احتمال بالاتر از ۹۹/۹ درصد با وضعیت تأهل در رابطه است، به عبارت دیگر در بین متأهلان و مجردان تفاوت‌های معناداری را نشان می‌دهد.

بررسی جدولها نشان می‌دهد، مدت محکومیت مجرمان مجرد کمتر است و نسبت بیشتری از مجرمان مجرد بدون سابقه قبلی بوده و برای نخستین بار دستگیر شده‌اند. ۲۲ درصد از متأهلان مدت محکومیت کمتر از یکسال داشته‌اند، این نسبت در بین مجردان ۵۰ درصد بوده است. ۴۲ درصد از متأهلان بدون سابقه بوده‌اند، نسبت مجردان بدون سابقه ۶۳/۷ درصد بوده است. این امر با انواع جرایم مجردان و تا حدی با سن آنها ارتباط دارد.

د - رابطه انواع جرایم با سطح درآمد

پاسخگویان از لحاظ وضعیت آماری به دو مقوله درآمد پایین و درآمد بالا تقسیم شده‌اند که بر این اساس ۳۲/۴ درصد دارای درآمد کم و ۶۷/۶ درصد دارای درآمد نسبتاً بالاتر بوده‌اند. جدول شماره (۸) توزیع انواع جرایم را بین سطوح مختلف درآمد نشان می‌دهد.

مطابق این جدول جرایمی چون کشیدن چک بی‌محل و قتل با تفاوت ۱۱/۵ درصد و ۶/۶ درصد در بین مجرمان با درآمد بالاتر و جرایمی چون اعتیاد و سرقت با تفاوت ۱۰ و ۱۰/۴ درصد در بین مجرمان با درآمد پایینتر رخ داده است. بررسی جدولهای دیگر نشان می‌دهد که افراد با درآمد پایینتر مدت محکومیت کمتری از افراد با درآمد بالاتر داشته‌اند، یعنی در حالی که ۵۰ درصد افراد با درآمد پایینتر کم‌تر از یکسال محکومیت داشته‌اند، این نسبت در بین افراد با درآمد بالاتر، ۲۵ درصد بوده است. همچنین نسبت بیشتری از افراد دارای درآمد پایین بدون سابقه بوده‌اند: ۵۵/۲ درصد در مقابل ۴۵/۹ درصد.

جدول شماره ۸. رابطه انواع جرایم با سطح درآمد افراد

درآمد بالا		درآمد پایین		انواع جرایم
تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۶	۴	۵	۸/۶	دعوا
۱۶	۱۳/۲	۱	۱/۷	چک بی محل
۱۰	۸/۳	۱	۱/۷	قتل
۱۳	۱۰/۷	۱۲	۲/۷	اعتیاد
۸	۶/۶	۲	۳/۴	قاچاق
۱۱	۹/۱	۳	۵/۲	منکرات
۵	۴/۱	۳	۵/۲	کلاهبرداری
۵۲	۴۳	۳۱	۵۳/۴	سرقت
۱۲۱	۱۰۰	۵۸	۱۰۰	جمع

$V=0/282$

$X^2=14/31$

$sig=0.459$

$P>0/95$

هـ رابطه نوع جرایم با سطح تحصیلات

آیا بین میزان تحصیلات و انواع جرایم رابطه‌ای وجود دارد؟ جدول شماره ۹ این رابطه را بررسی می‌کند. مطابق این جدول مجرمیت افراد با تحصیلات پایین و بالا در انواع مختلف جرم، به جز چک بی محل و سرقت، تفاوت معناداری بایکدیگر نشان نمی‌دهد. در بین جرمهای مالی، افراد با تحصیلات پایین بیشتر به سرقت و افراد با تحصیلات بالا به صدور چک بی محل یا جعل اسناد مالی متهم بوده‌اند. تفاوتها به ترتیب ۲۲/۶ و ۲۰/۹ درصد می‌باشند. متغیر تحصیلات با سابقه دار بودن و مدت محکومیت رابطه‌ای نشان نمی‌دهد.

جدول ۹. رابطه نوع جرم با میزان تحصیلات

انواع جرم	تحصیلات زیر دیپلم	تحصیلات دیپلم و بالاتر
دعوا	۵/۴ درصد	۳/۶ درصد
چک بی محل	۲/۷	۲۳/۶
قتل	۷/۱	۹/۱
اعتیاد	۱۷/۹	۱۴/۵
قاچاق	۷/۱	۱۲/۷
منکرات	۷/۶	۹/۱
کلاهبرداری	۳/۸	۵/۵
سرقت	۴۸/۴	۲۱/۸
جمع	۱۰۰	۱۰۰

۴) جستجوی همبستگی بین مجرمیت و روابط اجتماعی و مشارکت

مجرمان سابقه دار، نسبت به افراد بدون سابقه، به نسبت بیشتری به سؤالهای زیر پاسخ مثبت داده‌اند:

- آیا شما در زندگی، دوستان زیادی داشته‌اید؟

- آیا در بین دوستانتان کسی (کسانی) بوده که مرتکب جرمی شده باشد؟

- آیا شما در فعالیتهای جمعی دوستانتان شرکت می‌کردید؟

در حالی که ۴۸/۸ درصد افراد بدون سابقه به سؤال اول پاسخ داده‌اند، این نسبت در بین سابقه‌دارها ۶۴/۲ درصد بوده است (تفاوت ۱۵/۵ درصد)، ۳۸/۱ درصد از افراد بدون سابقه اظهار داشته‌اند که در بین دوستانشان فرد یا افرادی بوده که مرتکب جرمی شده باشد. این نسبت در بین سابقه‌دارها ۶۰/۱ درصد است (تفاوت ۲۲ درصد). ۴۷/۲ درصد افراد بدون سابقه اظهار داشته‌اند که در فعالیتهای جمعی دوستان شرکت می‌کرده‌اند، این نسبت در بین افراد سابقه‌دار ۶۰/۱۴ درصد بوده است.

روابط بین سابقه مجرمیت با وجود دوستان زیاد، مجرمیت دوستان و مشارکت در فعالیتهای جمعی دوستان در یک جدول مرکب نشان داده شده است. اعداد داخل جدول بر

حسب فراوانی نسبی (درصد) می‌باشند.

جدول ۱۰. رابطه سابقه مجرمیت و متغیرهای مستقل

جمع	مشارکت در فعالیتهای جمعی		مجرمیت در بین دوستان		دوستان زیاد		متغیر مستقل
	خیر	بلی	خیر	بلی	خیر	بلی	متغیر وابسته
۱۰۰	۵۲/۸	۴۷/۲	۶۱/۹	۳۸/۱	۵۱/۲	۴۸/۸	افراد بدون سابقه مجرمیت
۱۰۰	۳۷/۱	۶۲/۹	۳۹/۴	۶۰/۶	۳۵/۸	۶۴/۲	افراد با سابقه مجرمیت

$$X^2 = ۵/۲۴$$

$$\text{Sig} = ۰.۲۲۰$$

$$X^2 = ۱۱/۲۳$$

$$\text{Sig} = ۰.۰۰۸$$

$$X^2 = ۵/۸۴$$

$$\text{Sig} = ۰.۵۶$$

آماره کاسکا-اسکوئر

مقایسه جدول مذکور، با جدولهای روابط سابقه مجرمیت و مشارکت خانوادگی نشان می‌دهد که در مورد مجرمان مورد بررسی، مشارکت خانوادگی و مشارکت در گروههای دوستی جهت گیری مقابلی را نشان می‌دهد. به این معنا که افراد با سابقه مجرمیت، مشارکت کمتری در گروه خانوادگی و مشارکت بیشتری در گروههای دوستی ابراز نموده‌اند. با توجه به این که پرسشنامه‌ها در زندان پر شده است، پاسخگویان تا حدی در جوابگویی به سؤاها، متأثر از شرایط روانی - اجتماعی خود بوده‌اند. در این شرایط افراد بدون سابقه، که انطباق کمتری با شرایط زندان دارند، از نظر روحی خود را تنها تر احساس می‌کنند، در حالی که مجرمان با سابقه، امنیت روانی بیشتری احساس می‌کنند و این میزان سازگاری بالا، در پاسخگویی آنان نیز تأثیر می‌گذارد. در مجموع می‌توان نتیجه گرفت که در مورد مجرمان، به ویژه مجرمان با سابقه و مدت محکومیت بیشتر، مشارکت در خانواده کم و مشارکت در گروه دوستی بیشتر است.

مشارکت در زندان:

متغیری که می‌تواند در انتقال جرایم به مجرمان مؤثر باشد، مدت محکومیت آنان است. در حالی که مجرمان با سابقه و بدون سابقه در زندان به یک اندازه در کارها مشارکت نشان می‌دهند، مجرمانی که دارای سابقه محکومیت بیشتر و طبیعتاً دارای سابقه اقامت بیشتری در زندان می‌باشند، مشارکت بیشتری در فعالیتهای زندان از خود نشان می‌دهند. از کلیه کسانی که به سؤال: آیا در زندان در کارها مشارکت دارید؟ پاسخ مثبت داده‌اند، به این سؤال که: آیا از این مشارکت راضی هستند، نیز پاسخ مثبت داده‌اند.

با افزایش سابقه اقامت در زندان، یک شبکه روابط جمعی و مشارکت گروهی و به زبان

جامعه شناختی یک حیات جمعی دیگر تبلور می‌یابد که افراد را گرد هم می‌آورد و مشارکت آنها در این زندگی جمعی را می‌طلبد. از طریق همین مشارکت جمعی است که هنجارها آموخته و

جدول شماره ۱۱. رابطه بین مدت محکومیت و مشارکت در امور زندان:

مدت محکومیت	مشارکت	عدم مشارکت
کم	۱۳/۹ درصد	۵۰ درصد
متوسط	۵۴/۵ درصد	۳۶/۴ درصد
زیاد	۳۱/۸ درصد	۱۳/۶ درصد
جمع	۱۰۰	۱۰۰

$$v=0/393 \quad x^2=10/41 \quad sig=0005 \quad p>/.99$$

منتقل می‌شوند، بنابراین یک مجرم بدون سابقه بر اثر طول محکومیت و اقامت در زندان در پیوند با شبکه روابط جمعی قرار می‌گیرد و هنجارهای گروه مجرمان را می‌آموزد. در این معنا زندان آموزش‌شده‌ای است که افراد بر اثر طول اقامت در آن کارآموزی می‌کنند و با هنجارهایی متفاوت از جامعه زندان ترخیص می‌شوند.

شبکه جمعی روابط مجرمان با یکدیگر علی‌رغم وسعت آن، دارای عمق و درگیری عاطفی نیست. از مجرمان سؤال شده است، به نظر خودتان تا چه حد با دوستانان صمیمی بوده‌اید؟

دوام در زندان با سابقه محکومیت بالا به تدریج شبکه روابط خانوادگی و خویشاوندی را، که نقش مهمی در جامعه ما دارند، کاهش می‌دهد و روابط جدیدی را که می‌توان به روابط صنفی تشبیه کرد، گسترش می‌دهد. میزان اهمیت شبکه روابط خویشاوندی، حتی در بین مجرمان، بسیار بالاست، به طوری که در مجموع ۷۱/۷ درصد از پاسخگویان گفته‌اند که از رفت و آمد با خویشاوندان خوشحال یا خیلی خوشحال می‌شوند، در حالی که در بین مجرمان با مدت محکومیت پایین، این نسبت ۸۵/۷ درصد است، در بین مجرمان با مدت محکومیت بالاتر این نسبت به ۶۵ درصد کاهش می‌یابد. این امر بدان معناست که افزایش مدت محکومیت از مشارکتهای خویشاوندی می‌کاهد، و مشارکتهای جدیدی را جایگزین می‌کند.

همین طور مجرمان با سابقه نسبت به مجرمان بدون سابقه کمتر با خویشاوندان خود رفت و آمد می‌کنند (تفاوت در حد ۱۳/۶ درصد). این دو رابطه به این معناست که مجرمیت - که بر حسب مدت محکومیت یا سابقه‌دار بودن سنجیده شده است - از روابط اجتماعی عادی

می‌کاهد، که نمونه، آن کاهش روابط با اقوام و خانواده‌است. کاهش اخیر با افزایش ارتباطات دوستانه جبران می‌شود و به جای مشارکت در خانواده و خویشاوندان، مشارکت در گروه‌های دوستی را که همان دسته مجرمان است، افزایش می‌دهد.

(۵) جستجوی رابطه نوع جرم با بیگانگی

آیا مجرم نسبت به خانواده خود بیگانه است یا با آن اختلاف دارد؟ آیا در خانواده مجرم سابقه مجرمیت وجود دارد؟ آیا در خانواده مجرم اختلافات خانوادگی وجود داشته است؟ از مجرمان سؤال شده آیا شما قبل از دستگیری هیچ از خانواده‌تان اخراج شده‌اید؟ از بین ۲۳۱ نفر پاسخگو ۵۴ نفر (۳۲/۴ درصد) جواب مثبت و ۱۷۷ نفر (۷۶/۷ درصد) جواب منفی داده‌اند. این نشان می‌دهد که خانواده‌ها در مقابل انجام جرایم فرزندان اعضای خانواده حساس بوده و به شیوه‌های مختلف واکنش نشان داده‌اند. حدود یک چهارم مجرمان حداقل یکبار از طرف خانواده خود اخراج یا طرد شده‌اند. اکنون این سؤال مطرح است که آیا حساسیت خانواده‌ها در مقابل انواع جرایم یکسان است؟ جدول زیر نشان می‌دهد که میزان تحمل خانواده در مقابل جرایم متفاوت و مختلف است.

جدول ۱۲. توزیع میزان اخراج افراد از خانواده بر حسب نوع جرایم

انواع جرم		اخراج از خانواده		عدم اخراج از خانواده	
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
دعوا	۳	۵/۶	۸	۴/۵	
چک بی محل	۱	۱/۹	۱۴	۷/۹	
قتل	۳	۵/۶	۱۶	۹	
اعتیاد	۴	۷/۴	۳۷	۲۰/۹	
قاچاق	۱	۱/۹	۱۸	۱۰/۲	
منکرات	۴	۷/۴	۱۵	۸/۵	
کلاهبرداری	-	-	۱۰	۵/۶	
سرقت	۳۸	۷۰/۴	۵۹	۳۳/۳	
جمع	۵۴	۱۰۰	۱۷۷	۱۰۰	

$$\chi^2 = 0/344$$

$$\chi^2 = 27/39$$

$$\text{sig} = 0.003$$

مطابق جدول فوق در بین جرایم مالی، مجرمان صدور چک بی محل و کلاهبرداری کمتر از سرقت با واکنش اخراج مواجه شده‌اند، به عبارت دیگر خانواده‌ها در مقابل سرقت تحمل پذیری کمتری داشته‌اند

در بین سایر جرایم نسبت کمتری از مجرمان اعتیاد و قاچاق با واکنش اخراج مواجه شده‌اند. اگر جرایم اعتیاد و سرقت بایکدیگر مقایسه شوند می‌توان نتیجه گرفت که خانواده‌ها در مقابل سرقت تحمل پذیری کمتر و در مقابل اعتیاد تحمل پذیری بیشتری نشان داده‌اند. بنابراین به دلیل تحمل پذیری بیشتر در مقابل مجرمان اعتیاد، می‌توان پیش بینی کرد که اعتیاد تاچه حدی از طریق خانواده‌ها به اعضای خود منتقل می‌شود. از پاسخگویان سؤال شده است آیا در خانواده شما کس دیگری هم سابقه ارتکاب جرم دارد؟ جدول زیر توزیع پاسخها را در بین انواع مجرمان نشان می‌دهد.

از میان پاسخگویان ۵۰ نفر (۲۰/۸ درصد) دارای سابقه ارتکاب جرم در خانواده و ۱۹۰ نفر (۷۹/۲ درصد) بدون سابقه ارتکاب جرم در خانواده بوده‌اند. مهمترین سابقه ارتکاب جرم در بین سارقان و معتادان (به ترتیب ۳۸ درصد و ۳۰ درصد) دیده می‌شود. اما با توجه به اینکه در جرم سرقت، میزان عدم سابقه ارتکاب جرم در خانواده نسبتاً بالا (۴۳/۷ درصد) می‌باشد، نمی‌توان نتیجه گرفت که میزان مجرمیت در بین اعضای خانواده سارقان به طور مطلق - و بدون مقایسه با سایر جرایم - بالاست. اما تفاوت درصد اعتیاد بین دو مقوله سابقه مجرمیت و عدم مجرمیت در خانواده معنادار است (۱۶/۳ درصد).

براین اساس می‌توان نتیجه گرفت که در بین مجرمان مختلف، افراد معتاد به نسبت بیشتری از بین خانواده‌های با سابقه مجرمیت، و احتمالاً مجرمیت اعتیاد، برخاسته‌اند.

بررسی جدول ۱۳ نشان می‌دهد که نسبت بیشتری از مجرمانی که دارای سابقه خانوادگی جرم بوده‌اند، دارای مدت محکومیت بالاتر از یکسال هستند. در حالی که ۱۸/۲ درصد از افرادی که سابقه مجرمیت خانوادگی داشته‌اند مدت محکومیت کم یعنی تا یکسال دارند، این نسبت در بین افراد بدون سابقه مجرمیت خانوادگی به ۲۹/۸ درصد می‌رسد (تفاوت ۱۱/۶ درصد).

نسبت بالاتری از مجرمان سابقه دار گفته‌اند که در خانواده با پدر و مادرشان اختلاف داشته‌اند و یا به عبارت دیگر نسبت بالاتری از مجرمان که با خانواده‌شان اختلاف داشته‌اند، دارای سابقه ارتکاب جرم بوده‌اند.

جدول ۱۳. سابقه ارتکاب جرم در خانواده مجرم

انواع جرم		سابقه ارتکاب جرم در خانواده		عدم سابقه جرم در خانواده	
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
دعوا		۲	۱۱	۵/۸	
چک بی محل		۲	۱۶	۸/۴	
قتل		۴	۱۷	۸/۹	
اعتیاد		۳۰	۲۶	۱۳/۷	
قاچاق		۱۲	۱۴	۷/۴	
منکرات		۱۰	۱۴	۷/۴	
کلاهبرداری		۲	۹	۴/۷	
سرقت		۳۸	۸۳	۴۳/۷	
جمع		۱۰۰	۱۹۰	۱۰۰	

$$V=0/234$$

$$X^2=12/21$$

$$\text{sig}=0.671$$

همان طور که جدول شماره ۱۴ نشان می‌دهد در بین مجرمانی که سابقه دار می‌باشند نسبت مجرمانی که با والدین خود اختلاف دارند بالاتر می‌باشند (اختلاف ۲۳/۷ درصد). بررسی جدولها نشان می‌دهد که وجود اختلاف با والدین بیشتر در بین افراد مجرد دارای نقش تعیین کننده است.

جدول ۱۴. وجود اختلاف خانوادگی در خانواده مجرم

سابقه جرم		اختلاف با والدین		عدم اختلاف با والدین	
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
مجرمان بدون سابقه		۳۵/۵	۲۷	۵۹/۵	۹۳
مجرمان سابقه دار		۶۴/۵	۴۹	۴۰/۸	۶۴
جمع		۱۰۰	۷۶	۱۰۰	۱۵۷

$$\text{Phi}=0/222$$

$$X^2=10/59$$

$$\text{sig}=0.011$$

در حالی که آماره کاسکوئر در مورد متأهلان ۱۳/۰۲ است در مورد مجرمان کاملاً معنی

دار و ۱۱/۸۴ بوده است. نسبت بیشتری از مجرمانی که از خانواده اخراج شده‌اند، از مجرمان سابقه دار می‌باشند. این بدان معناست که خانواده‌ها در مقابل مجرمیت، به ویژه با تکرار آن، حساسیت نشان داده‌اند.

جدول شماره ۱۵ این رابطه را نشان می‌دهد:

جدول ۱۵. رابطه جرم با اختلاف در خانواده

سابقه جرم		اخراج از خانواده		عدم اخراج از خانواده	
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
بدون سابقه		۳۷	۲۰	۱۰۰	۵۵/۹
با سابقه		۶۳	۳۴	۷۹	۴۴/۱
جمع		۱۰۰	۵۴	۱۷۹	۱۰۰

$$X^2 = 5/158$$

$$\text{sig} = 0.231$$

$$P > .05$$

همچنین نسبت بیشتری از افراد سابقه‌دار، دارای مجرمیت در بین سایر اعضای خانواده خود بوده‌اند. این رابطه در جدول شماره ۱۶ نشان داده شده است:

جدول ۱۶. رابطه سابقه فرد و سابقه خانواده

متغیر مستقل		سابقه جرم در خانواده		عدم سابقه جرم در خانواده	
متغیر وابسته		درصد	تعداد	درصد	تعداد
بدون سابقه		۳۶	۱۸	۱۰۵	۵۴/۷
سابقه دار		۶۴	۳۲	۸۷	۴۵/۳
جمع		۱۰۰	۵۰	۱۹۲	۱۰۰

از سه رابطه اخیر می‌توان نتیجه گرفت که:

- افراد سابقه‌دار به نسبت بیشتری با والدین خود اختلاف داشته‌اند.
- افراد سابقه‌دار به نسبت بیشتری از خانواده اخراج شده‌اند.
- افراد سابقه‌دار به نسبت بیشتری از خانواده‌های با سابقه مجرمیت برخاسته‌اند.

آیا این سه رابطه با یکدیگر تباین ندارند؟ بر اساس دو رابطه اول افراد دارای سابقه مجرمیت کمتر در بافت حیات خانوادگی مشارکت داشته و بیشتر دارای اختلاف با والدین خود بوده و یا از خانواده اخراج شده‌اند ولی بر اساس رابطه سوم مجرمان سابقه‌دار، خود از خانواده‌هایی برخاسته‌اند که در آن فرد یا افراد مجرم دیگری نیز وجود دارد. یعنی از یکسو عدم مشارکت در حیات خانوادگی به تکرار جرم می‌انجامد و از سوی دیگر مجرمیت بیشتر از طریق خانواده بر روی افراد تأثیر گذاشته است. این رابطه سوم را خود مجرمان سابقه‌دار نیز اذعان کرده‌اند. در بین افرادی که اذعان کرده‌اند که اعضای خانواده‌شان در ایجاد جرم آنها مؤثر بوده‌اند، نسبت بیشتری دارای سابقه جرم بوده‌اند. این رابطه در جدول زیر نشان داده شده است،

جدول ۱۷. سابقه مجرمیت و تأثیر خانواده‌ها

عدم تأثیر خانواده در ایجاد جرم		تأثیر خانواده در ایجاد جرم		متغیر مستقل
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	متغیر وابسته
۵۷/۸	۹۳	۳۵/۵	۲۷	بدون سابقه
۴۲/۲	۶۸	۶۴/۵	۴۹	سابقه دار
۱۰۰	۱۶۱	۱۰۰	۷۶	جمع

مسأله جالب توجه این است که شدت رابطه فوق در بین افراد مجرد بیشتر است. از پاسخگویان سؤال شده است، میزان ارتباط یا رفت و آمد شما با افراد خویشاوند و اقوامتان تا چه حد است، بررسی جدول نشان می‌دهد که میزان رفت و آمد مجرمان با اقوامشان در سطوح مختلف مجرمیت - از نظر شدت جرم و سابقه - تفاوت معناداری را نشان نمی‌دهد. ولی نگرش یا رابطه عاطفی مجرمان نسبت به اقوام و خویشاوندانشان با میزان مجرمیت تفاوت می‌پذیرد. این رابطه در بین گروه‌های سنی جوان دیده می‌شود، یعنی در حالی که رابطه عاطفی مجرمان مسن‌تر در سطوح مختلف مجرمیت تفاوتی نشان نمی‌دهد، مجرمان جوان که دارای سابقه مجرمیت نبوده‌اند، احساس عاطفی مثبت‌تری نسبت به رفت و آمد های خویشاوندی نشان داده‌اند. این رابطه در جدول زیر نشان داده می‌شود، ۲۸/۴ درصد از پاسخگویان جوان اظهار داشته‌اند که از رفت و آمد با خویشاوندانشان متنفرند یا بدشان می‌آید، ۷۱/۹ درصد پاسخ داده‌اند که از این رفت و آمد ها خوشحال یا خیلی خوشحال می‌شوند.

جدول ۱۸. رابطه بین سابقه مجرمیت و نگرش مجرم نسبت به ارتباط با خویشاوندان

نگرش مجرم جوان نسبت به رفت و آمد با اقوام				نگرش
مثبت		منفی		سابقه مجرمیت
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۷۷/۹	۵۳	۵۱/۹	۱۴	بدون سابقه
۲۲/۱	۱۵	۴۸/۱	۱۳	با سابقه
۱۰۰	۶۸	۱۰۰	۲۷	جمع

$$x^2 = 5/135$$

$$sig = 0.234$$

$$P > \%.95$$

مطابق جدول بالا در حالی که افراد با نگرش منفی در بین سابقه‌دارها و بدون سابقه‌ها با نسبت تقریباً یکسانی توزیع شده‌اند، فقط ۲۲/۱ درصد از افراد با نگرش مثبت دارای سابقه مجرمیت بوده‌اند. به عبارت دیگر در مورد رفت و آمد با اقوام، نسبت بیشتری از افراد بدون سابقه، دارای نگرش مثبت و نسبت بیشتری از افراد با سابقه دارای نگرش منفی بوده‌اند. همان طور که اشاره شد این رابطه در بین مجرمان جوان به صورت معناداری مشاهده شده است.

رابطه دیگری که فقط در بین مجرمان جوان ملاحظه می‌شود، سابقه جرم پاسخگو با وجود مجرم در بین اقوام می‌باشد، ۸۱ درصد از پاسخگویانی که مجرم در بین اقوامشان وجود نداشته است بدون سابقه مجرمیت بوده‌اند، در حالی که از بین مجرمانی که دارای مجرمیت در خویشاوندان خود بوده‌اند فقط ۴۵ درصد بدون سابقه بوده‌اند. جدول ۱۹ این رابطه را نشان می‌دهد.

جدول ۱۹. سابقه جرم در رابطه با وجود مجرم در خانواده

سابقه مجرمیت	وجود مجرم در بین اقوام	عدم وجود مجرم در بین اقوام
عدم سابقه مجرمیت	٪۴۵	٪۸۱
سابقه مجرمیت	٪۵۵	٪۱۹
جمع	٪۱۰۰	٪۱۰۰

$$PHI = 0/343$$

$$x^2 = 0/082$$

$$sig = 0045$$

$$P > \%.99/5$$

رابطه مشابه دیگری که در بین مجرمان جوان وجود دارد، ارتباط بین سابقه مجرمیت و تأثیر روابط خویشاوندی در ارتکاب جرم پاسخگویان است. از بین پاسخگویان جوانی که معتقد بوده‌اند که روابط خویشاوندی در مجرمیت آنها تأثیری نداشته است، ۷۸/۸ درصد بدون سابقه بوده‌اند، در حالی که افرادی که به تأثیر روابط خویشاوندی در مجرمیت خویش قایل

بوده‌اند ۴۷/۸ درصد دارای عدم سابقه بوده‌اند.

جدول شماره ۲۰. رابطه میان سابقه مجرمیت و روابط خویشاوندی

سابقه	فقدان تأثیر اقوام بر جرم فرد	تأثیر اقوام بر جرم فرد
عدم سابقه مجرمیت	۸۷/۸ درصد	۴۷/۸ درصد
سابقه مجرمیت	۲۱/۲ درصد	۵۲/۲ درصد
جمع	۱۰۰	۱۰۰

$$\text{Phi} = 0/283 \quad x^2 = 7/193 \quad \text{sig} = 0.073 \quad p > \%.99$$

در پاسخ به این سؤال که تا چه حد با دوستانتان صمیمی بوده‌اید؟ ۸۸/۳ درصد مجرمان پاسخ داده‌اند که با دوستان خود بسیار صمیمی بوده‌اند و ۱۱/۷ درصد دیگر از روابط سطحی بین خود و دوستانشان سخن گفته‌اند. با افزایش مجرمیت، حتی در صورت افزایش شبکه‌های دوستی، از میزان صمیمیت دوستان کاسته می‌شود. از بین مجرمانی که با دوستان خود صمیمی بوده‌اند، ۲۵/۹ درصد را مجرمان بدون سابقه و ۴۷/۱ درصد را مجرمان با سابقه تشکیل داده‌اند که علی‌رغم تفاوت کم، مع هذا تفاوت مذکور قابل ملاحظه است.

با افزایش مجرمیت میزان فردگرایی افراد نیز افزایش می‌یابد. در بین انواع جرمهای مورد مطالعه، مجرمان اعتیاد و قاچاق میزان بیشتری از بی‌تفاوتی در فعالیتهای گروهی را از خود نشان داده‌اند. در حالی که میانگین بی‌اعتنایی مجرمان در فعالیت گروهی ۱۲/۷ درصد بوده است. مجرمان معتاد و قاچاقچی به ترتیب ۴۲/۱ درصد و ۱۵/۸ درصد از مجرمان بی‌اعتنا را تشکیل داده‌اند، در حالی که میانگین مجرمان علاقه‌مند به فعالیت گروهی ۸۷/۳ درصد بوده است. مجرمان معتاد و قاچاقچی به ترتیب ۱۶/۸ درصد و ۵/۳ درصد از این گروه را تشکیل داده‌اند (تفاوت به ترتیب ۲۵/۳ درصد و ۱۰/۵ درصد). مجرمان پرخاشگر دعوا و ناهمسازی بیشتری از خود نشان داده‌اند، آنها به نسبت بیشتری اظهار داشته‌اند که در صورت پیش آمدن اختلاف، بیشتر به منافع خود فکر می‌کنند تا منافع دیگران یا خود و دیگران. مجرمان سابقه‌دار نیز نسبت به مجرمان بدون سابقه به نسبت بیشتری فردگرایی از خود نشان داده‌اند. رابطه مزبور که کاملاً معنادار است در جدول شماره ۲۱ نشان داده شده است.

از شاخصهای دیگری که میزان فردگرایی مجرمان را تعیین می‌کند، نظر آنها نسبت به آداب و رسوم مردم چون دید و بازدید عید، شرکت در مراسم ترحیم و رسمهایی چون مهریه و جهیزیه

است. بیشترین میزان بی‌اعتنایی نسبت به آداب و رسوم از آن مجرمان معتاد بوده است (تفاوت ۱۵ درصد) تفاوت بین مقولات در سایر انواع جرایم معنادار نیست.

جدول ۲۱. رابطه میزان مجرمیت و فردگرایی

منافع دیگران یا هر دو		منافع خود		متغیر وابسته
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۵۸/۸	۹۰	۲۰/۴	۱۰	مجرمان بدون سابقه
۴۱/۲	۶۳	۷۹/۶	۳۹	مجرمان با سابقه
۱۰۰	۱۵۳	۱۰۰	۴۹	جمع

PHI= ۰/۳۲۹ $\chi^2= ۲۱/۹۱$ sig=۰۰۰۰   P>٪.۹۹/۹

شرکت در محافل و مجالس مذهبی نیز با مشارکت اجتماعی و یا فردگرایی مجرمان رابطه دارد، مجرمان دارای سابقه به نسبت کمتری در نهادهای جمعی و گروهی چون مجالس مذهبی شرکت می‌کنند. رابطه بین سابقه‌دار بودن مجرمان و شرکت در مجالس مذهبی در جدول بعد نشان داده شده است.

جدول ۲۲. رابطه مجرمیت و میزان مشارکت اجتماعی

میزان شرکت در مجالس مذهبی				میزان مشارکت میزان مجرمیت
گاهی زیاد		هیچ وقت		
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۵۵/۲	۱۰۱	۳۶/۷	۲۲	بدون سابقه
۴۴/۸	۸۲	۶۳/۳	۳۸	با سابقه
۱۰۰	۱۸۳	۱۰۰	۶۰	جمع

PHI= ۰/۱۵۹ $\chi^2= ۶/۲$ sig= ۰.۱۲۸   P>٪.۹۵

مطابق جدول بالا، میزان بیشتری از مجرمان با سابقه در بین افرادی بوده‌اند که اظهار کرده‌اند هیچ وقت به مجالس مذهبی نمی‌روند. در حالی که افراد بدون سابقه مجرمیت به نسبت بیشتری در مجالس مذهبی شرکت می‌کرده‌اند.

مسأله قابل توجه این است که رابطه فوق در بین گروههای سنی جوان صادق است و در

بین پاسخگویان مسن این رابطه دیده نمی شود. با کنترل متغیر سن، آمارهای رابطه برای دو گروه سنی به شرح زیر تغییر می یابد.

$\chi^2 = 17/03$	sig = 0.00	$p > 99/9\%$	PHi = 0/406	برای گروه جوان
$\chi^2 = 0/107$	sig = 7434	$p < 95\%$	PHi = 0/049	برای افراد مسن

نتیجه

اگر از تأثیر جریان عام دگرگونیهای اجتماعی در مورد رشد آسیبهای اجتماعی و کاهش میزان مشارکت، صرف نظر کنیم و تنها به تحلیل و استنتاج از نتایج به دست آمده از تحقیقات میدانی، که مسلماً بردی به نسبت محدودتر دارد، اکتفا کنیم، در یک جمع بندی کلی می توانیم به پاره ای از نتایج این تحقیق درباره فرضیات طرح شده به شرح زیر اشاره کنیم:

۱- در میان کسانی که به لحاظ اجتماعی و حقوقی مجرم شناخته می شوند، اعم از کسانی که دست به مفاسد اجتماعی زده اند یا به دلیل جرایم دیگری که طیف وسیعی را تشکیل می دهد به زندان افتاده اند، افراد جوان تر، با تحصیلات متوسط و پایین، مجردها، مردها، زنهای متأهل و کسانی که دارای شغل آزاد و متفرقه بوده اند، بیشتر از سایرین مرتکب مفاسد اجتماعی یا بزهکاری شده اند. به علاوه مردان جرایم متنوعتری دارند و جرایم زنان به لحاظ محدودیت محیط فعالیت محدودتر است. در این میان اعتیاد در بین زنان و سرقت در بین مردان زندانی بالاترین رقم (نسبت) جرایم زندانیان را تشکیل می داده است، اما اعتیاد و قتل و چک بی محل نیز از اهمیت زیادتری نسبت به سایر جرایم برخوردار است.

۲- بین سابقه داران و جنسیت رابطه ای وجود ندارد، یعنی مردان و زنان به یک نسبت دارای سابقه ارتکاب جرم هستند. اما مدت محکومیت بالاتر از یکسال بین زنان خیلی بیشتر از مردان است (۹۰ درصد زنان مجرم مدت محکومیت بیش از یکسال داشته اند)، در حالی که ۴۰ درصد مردان مجرم کمتر از یکسال محکومیت داشته اند. بعلاوه بیش از ۹۰ درصد زنان مجرم متأهل بوده اند، اما در بین مجرمین مجرد، مردان بیش از زنان در معرض مجرمیت قرار دارند.

۳- درباره عوامل مربوط به درآمد و پایگاه اجتماعی و رابطه آن با بزهکاری و مفاسد، به نظر می رسد که در محیطهای شهری صرف جوان بودن صرف نظر از زندگی سطح متوسط و یا پایین، افراد رابه سمت جرایم سوق می دهد، اما می توان گفت که اولاً نوع جرایم در طبقات مختلف تا حدی متفاوت است، چنانکه جرایمی مانند چک بی محل کشیدن و قتل (با ۱۱/۵ و ۶ درصد

اختلاف به ترتیب) در بین مجرمان با درآمد بالاتر و جرایمی مانند اعتیاد و سرقت با تفاوت حدود ۱۰ درصد در بین مجرمان با درآمد پایین رخ داده است. ثانیاً افراد با درآمد پایینتر مدت محکومیت کمتری از درآمدهای بالاتر داشته‌اند، یعنی در حالی که ۵۰ درصد افراد با درآمد پایین کمتر از یکسال محکومیت داشته‌اند این نسبت در افراد با درآمد بالا ۲۵ درصد بیشتر نبوده است، سوم آنکه نسبت بیشتری از افراد دارای درآمد پایین بدون سابقه مجرمیت بوده‌اند.

درباره نوع جرم و مفاسد اجتماعی در محیطهای اجتماعی که جرایم سبکتر محسوب می‌شود، به نظر می‌رسد که اکثریت این گونه جرایم را افرادی از اقشار متوسط مرتکب می‌شوند. اما برخی جرایم مانند جرایم دسته اول (از قبیل فرار از خانه، قمار، ایجاد مزاحمت) ۴۷ درصد از قشر پایین و کم درآمد و تنها ۴/۵ درصد از قشرهای بالای جامعه می‌باشند. اما متهمان جرایم تشکیل جشن و پارتی ۳۱ درصد از قشر بالا و تنها ۹ درصد از قشر پایین بوده‌اند و بقیه جرایم با توجه به عدم امکان تعیین نسبت این اقشار در کل جامعه، پخش و پراکنده می‌باشند.

۴- بررسی سابقه مجرمیت با میزان روابط اجتماعی و مشارکت، در این تحقیق نشان داده است که با استفاده از سه شاخص، داشتن تعداد زیادی دوست، شرکت در مناسبتهای جمعی دوستان و داشتن یا نداشتن دوست مجرم، می‌توان ملاحظه کرد که نسبت پاسخهای مثبت به سه سؤال فوق به ترتیب بین سابقه‌دارها ۶۴/۳، ۶۰/۱۴ و ۶۰/۱ درصد را نشان می‌دهد، به طوری که افراد مجرم در روابط اجتماعی پیرامون خود یا کمتر دوستی دارند یا دارای دوستانی نامناسب و از سنخ خود هستند و میزان مشارکت اجتماعی آنها به لحاظ فعالیت مثبت پایین است (به طوری که به احتمال ۹۵ درصد تفاوتها معنی دار است).

اگر روابط میان سابقه مجرمیت و دوستیها را با جدول سابقه مجرمیت و مشارکتهای خانوادگی مقایسه کنیم، معلوم می‌شود که مشارکت خانوادگی و مشارکت در گروههای دوستی جهت‌گیری معکوس و متقابلی را نشان می‌دهد، به این معنا که افراد با سابقه مجرمیت در گروه خانوادگی مشارکت کمتری دارند و در گروههای دوستی (از نوع دوستان ناباب) مشارکت بیشتری داشته‌اند و این خود نتیجه شرایط روانی و تا حدی انزوای اجتماعی افراد مجرم است که بیشتر به سوی گروههای مجرم و حاشیه‌ای رانده شده‌اند. در این شرایط افراد بدون سابقه که انطباق کمتری با شرایط زندان دارند، از نظر روحی خود را تنها احساس می‌کنند و میزان سازگاری بالاتر در پاسخگویی ضعیف آنان نیز تأثیر گذاشته است.

واما مشارکت بیشتر در امور خود زندان نیز از همان سنخ همکاری با کسانی است که در

شرایط حاشیه‌ای و غیر عادی بودن قرار گرفته‌اند و هر قدر سابقه محکومیت بیشتر است مشارکت در امور داخلی زندانها نیز بیشتر است، و از این مشارکت خود نیز راضی هستند. این پدیده می‌تواند ضمناً نشانگر آن باشد که افراد مجرم و منزوی وقتی در شرایط کار الزامی و مشارکت (مفید بودن برای خود) قرار گیرند می‌توانند به صورت فعال و مثبت در کارها مشارکت داشته باشند، به طوری که ممکن است به تدریج یک شبکه روابط جمعی و مشارکت گروهی یا حیات جمعی تازه‌ای تبلور یابد و هنجارهای جدید آموخته و به یکدیگر منتقل شود. اما تجربه نشان می‌دهد که این گونه افراد غالباً پس از آزادی مجدداً به انزوای فردی و قرار گرفتن در گروه‌های حاشیه‌ای مطلوب خود ادامه می‌دهند و این شبکه‌های روابط علی رغم وسعت آن، دارای عمق عاطفی نیست. مخصوصاً که مقایسه این مورد با اظهار علاقه مجرمان به رفت و آمد و ارتباط با شبکه خویشاوندی و رضایت از این روابط خویشاوندی، معلوم می‌دارد که خانواده و خویشاوندی هنوز در جامعه ما (حتی برای مجرمان) نقش مهم و تعیین کننده‌ای دارد و در مجموع اظهار علاقه به حفظ روابط خانوادگی بالا است. اما در عین حال این علایق در مورد مجرمان با محکومیت پایین به حدود ۸۶ درصد می‌رسد و در مورد محکومان دراز مدت به کمتر از ۷۲ درصد کاهش می‌یابد. همچنین رفت و آمد در میان مجرمان با سابقه بیشتر در حدود ۱۳/۶ درصد کمتر از رفت و آمد خانوادگی در بین مجرمان کم سابقه است. به علاوه روابط خانوادگی مجرم با نوع جرم نیز بی ارتباط نیست و برخی خانواده‌ها نسبت به بعضی جرایم حساسیت بیشتری از خود نشان می‌دهد و موجب طرد و تنهایی بیشتر مجرم می‌شوند، چنانکه ۲۳/۴ درصد از مجرمان زندانی گفته‌اند که قبل از دستگیری از خانواده خود اخراج شده‌اند. جرایمی مانند اعتیاد، منکرات، سرقت موجب طرد و اخراج بیشتر می‌شود، در حالی که کلاهبرداری و چک بی محل و قاچاق چنین نیست. صرفنظر از تأثیر خانواده در ایجاد جرم، که مقوله جداگانه‌ای است، می‌توان گفت که در ارتباط فرد مجرم با خانواده نوعی نابسامانی و گسیختگی ملاحظه می‌شود و در عین حال فرد تحت تأثیر خانواده جرم‌زای خود به ارتکاب جرم می‌پردازد.

بررسی نظر مجرمان جوانتر نسبت به حفظ ارتباط با اقوام و خویشاوندان و رفت و آمد با آنها نشان دهنده نگرش مثبت آنهاست که به ۷۷/۹ درصد می‌رسد، در حالی که تنها ۲۲/۱ درصد سابقه‌دارها چنین گرایش مثبتی را از خود نشان داده‌اند.

رابطه دیگری که بین مجرمان جوان ملاحظه می‌شود، سابقه جرم پاسخگو با وجود مجرم

در بین اقوام آنهاست، به طوری که ۸۱ درصد پاسخگویانی که مجرم در بین اقوامشان وجود نداشته، بدون سابقه مجرمیت بوده‌اند.

۶- در مورد روابط صمیمی با دوستان که نشانه‌ی علائق و ارتباطات اجتماعی است، بررسی ما نشان می‌دهد که هر چند مجرمان به نسبت بالایی اظهار داشته‌اند که با «دوستان» خود «صمیمی» بوده‌اند اما با افزایش میزان مجرمیت، حتی در صورت افزایش شبکه‌های دوستی، از میزان صمیمیت دوستان کاسته می‌شود، به طوری که از بین مجرمان که اظهار داشته‌اند با دوستان خود صمیمی بوده‌اند، ۳۵/۹ درصد را مجرمان بدون سابقه و ۴۷/۱ درصد را مجرمان سابقه دار تشکیل می‌داده‌اند، این میزان تفاوت قابل ملاحظه است.

به طور خلاصه با افزایش مجرمیت، میزان فردگرایی و انزوای اجتماعی افراد افزایش می‌یابد، و در بین انواع جرایم، مجرمان اعتیاد و قاچاق میزان بیشتری از بی‌اعتنایی و انزوا و کاهش فعالیت‌های مثبت گروهی و اجتماعی ملاحظه می‌شود. (در حالی که میانگین مجرمان علاقه‌مند در فعالیت‌های گروهی، ۸۷/۳ بوده این نسبت بین مجرمان معتاد و قاچاق به ۱۶/۸ رسیده است.)

۷- علاوه بر روابط خانوادگی و ارتباطات دوستانه که بین مجرمان با سابقه به صورت چشمگیری آشفتگی و عدم شفافیت را نشان می‌دهد و می‌توان گفت بدین لحاظ نوعی انزوا و بیگانگی بین مجرمان ملاحظه می‌شود، میزان مشارکت مجرمان از طریق دیگری نیز مورد سنجش قرار گرفته و آن علاقه آنها به فعالیت‌های اجتماعی و هم‌نوایی با ارزشهاست که با شاخصهایی نظیر میزان مشارکت در مجالس دینی و امثال آن سنجیده شده است. این نوع مشارکت نیز در بین افراد مجرم با سابقه بسیار پایین است. به طوری که بین کسانی گفته‌اند هیچ وقت در مجلس مذهبی شرکت نمی‌کنند ۶۳/۳ درصد سابقه‌دارها و بین کسانی که اظهار داشته‌اند گاهی شرکت می‌کنند یا زیاد شرکت می‌کنند ۴۴/۸ درصد جزء مجرمان با سابقه بوده‌اند. البته این رابطه بین گروه‌های سنی جوان بیشتر صادق است و در بین مسن‌ترها کمتر دیده می‌شود.

در مجموع مطالعه روابط خانوادگی و اجتماعی افراد زندانی مجرم، خاصه در برخی جرایم خاص، نشانگر میزان انزوای اجتماعی بالا، نوعی مشارکت اجتماعی پایین، و بالمآل نوعی بیگانگی اجتماعی است که در افراد با سابقه مجرمیت به حدّ اعلاّی خود می‌رسد و بیانگر تأیید فرضیه‌های اولیه این تحقیق است.

مآخذ

- احمدی، سید احمد، ۱۳۷۱، روانشناسی نوجوانان و جوانان، انتشارات ترمه، مشعل .
- اسلامی ندوشن، محمدعلی، ۱۳۶۹، سخن‌ها را بشنویم (در زمینه آسیبهای اجتماعی)، شرکت سهامی انتشار، تهران.
- اورنگ، جمیله، ۱۳۷۰، پژوهشی درباره اعتیاد، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ دهم .
- بیناتل، ژان، ۱۳۵۱، آسیب‌شناسی و جامعه جرم‌آفرین، ترجمه داور شیخاوندی، تهران .
- توسلی، غلامعباس، ۶۶-۶۷ و ۱۳۶۵، «دو مشکل اساسی جوانان، ادامه تحصیل و شغل» مجله پژوهش در مسائل روانی-اجتماعی، شماره ۱ و ۲ .
- توسلی، غلامعباس، ۱۳۷۱. آسیبها و انحرافات اجتماعی و رابطه آن با مشارکت اجتماعی، طرح اجرا شده در مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران .
- دانش، تاج زمان، ۱۳۶۹، مجرم کیست؟ جرم‌شناسی چیست؟، چاپ دوم، انتشارات کیهان .
- ستوده، هدایت‌ا...، ۱۳۷۲، مقدمه‌ای بر آسیب‌شناسی اجتماعی، مؤسسه انتشارات آوای نور، تهران .
- سهراب‌زاده، مهران، ۱۳۷۱، «زندان مردان» فصل سوم از کتاب تأثیر زندان بر زندانی، صص ۲۲۱-۱۲۷، زیر نظر عباس عبدی، مؤسسه تحقیقات و انتشاراتی نور تهران.
- عبدی، عباس و دیگران، ۱۳۷۱، آسیب‌شناسی اجتماعی و تأثیر زندان بر زندانی، مؤسسه تحقیقاتی و انتشاراتی نور، تهران .
- عبدی، عباس، ۱۳۶۷، مسایل اجتماعی قتل در ایران، انتشارات جهاد دانشگاهی تهران .
- کلهر، سمیرا؛ رزازی‌فر، افسر، ۱۳۷۱، «زندان زنان» فصل چهارم از کتاب تأثیر زندان بر زندانی، صص ۲۹۱ تا ۲۴۱، مؤسسه تحقیقات و انتشاراتی نور، تهران .

● Dick , Withfield ,1991,(edit) , *The State of Prison* 200 Years on ,Prison Bullten, U.S

● Taylor, et al,1985 *The New Criminology, for Social Theory Deviance*, London,